

Наталія Басюк,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри початкової освіти
та культури фахової мови
Житомирського державного університету
імені Івана Франка
e-mail: natabasyuk@ukr.net

ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ЗАПОРУКА УСПІШНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Розв'язання педагогічних завдань повністю знаходиться в площині комунікації і здійснюється через комунікативну взаємодію вчителя з учнями, батьками й колегами. Від емоційного стану вчителя та його емоційної налаштованості на спілкування залежить психологічний клімат класу, оптимізація діяльності й стосунків. Роздратованість, гнів, злоба, тривожність, тривалі негативні переживання, емоційна збудливість та інші негативні емоційні стани вчителя породжують у школярів страх, невпевненість у собі, призводять до зниження працездатності, зникнення навчальної мотивації, викликають відчуття пригніченості в учнів. Без розуміння психології співрозмовника, його емоційних реакцій та відчуттів, сформованого вміння керувати власними думками та поведінкою, вміння співпереживати не можливо побудувати ефективну комунікацію. Особливо, коли йдеться про молодших школярів, які відчувають "потребу особистісного контакту з учителем на уроці, прагнення дістати схвалення, підтримку своїх дій" [2, с. 12], хочуть бути почутими й отримувати справедливі зауваження. Ефективна комунікація педагога залежить від рівня сформованості його емоційного інтелекту. Емоційний інтелект у нашому розумінні – це вид інтелекту, який проявляється у здатності ідентифікувати власні емоції та емоції інших людей, керувати ними і впливати на подальшу міжособистісну взаємодію. За ознаками його прояву у діяльності педагога ми отримуємо враження про професіоналізм його як фахівця.

Теоретичні засади проблеми емоційного інтелекту розробляли зарубіжні дослідники Д Гоулман, Р. Бар-Он,

Дж Майер, П. Селовей, Д. Карузо, К. В. Петрідес, Е. Фернхем, Т. Бредберрі, Дж. Гривз, Дж. Метьюс, М. Зайднер, Р. Робертс та інші. Емоційний інтелект як предмет наукового вивчення розглядався українськими вченими: М. Августюк, В. Зарицькою, Є. Карпенком, О. Лящ, Е. Носенко, М. Шпак, О. Чебикінін та іншими. Дидактико-психологічні особливості педагогічної комунікації досліджували І. Бех, М. Боришевський, Н. Волкова, Г. Васянович, І. Зязюн, А. Капська, Г. Костюк, О. Савченко, І. Синиця та інші. Однак мало вивченим залишається питання взаємозв'язку емоційного інтелекту вчителя початкових класів з його умінням організувати педагогічну комунікацію з учасниками освітнього процесу.

Від надмірного впливу емоцій на розум людини свого часу застерігав Конфуцій. Він вказував, що під впливом сильних емоцій людина здатна припускатися помилок у спілкуванні: говорить раніше, ніж це потрібно; не говорить тоді, коли це потрібно; говорить, не звертаючи увагу на хід розмови і свого співрозмовника; проявляє сором'язливість. Інтенсивні емоції впливають на роботу мозку, зменшуючи його когнітивні здібності, здатність думати, аналізувати дії, приймати рішення, тобто безпосередньо негативно позначаються на міжособистісному спілкуванні. Під впливом афективних емоцій педагог здатен завдавати психологічної шкоди іншим. І. Павлов зазначав, що "людина в стані афекту, який перевантажує гальмівну функцію кори, говорить і робить те, чого вона не дозволяє собі в спокійному стані і про що шкодує, коли мине вплив афекту" [1]. Отже, поведінка вчителя і його емоційні реакції мають величезний вплив на молодших школярів. Негативні емоції педагога стають перешкодою на шляху побудови довіри, співпраці й творчості.

У роботах науковців емоційний інтелект розглядається як базова й важлива навичка, на основі якої вибудовуються усі інші soft-skills, як-от: критичне мислення, креативність, асертивність, вміння вирішувати конфлікти, працювати в команді, приймати відповідальні рішення, вести переговори, справлятися з невдачами, лідерські навички тощо. Як запевняють нас психологи, емоційний інтелект можна і потрібно розвивати.

У структурі емоційного інтелекту американські дослідники, автори першої теоретичної концепції емоційного інтелекту Дж. Майєр і П. Селовей виділили чотири компоненти:

- 1) сприйняття, ідентифікація емоцій і їх вираження;
- 2) використання емоцій для підвищення мислительної й інтелектуальної діяльності;
- 3) розуміння емоцій;
- 4) управління своїми емоціями та емоціями інших людей.

Розробляючи модель емоційної компетентності, американський журналіст і психолог Д. Гоулман у структурі емоційного інтелекту вбачає такі складники як: 1) самосвідомість; 2) самоконтроль; 3) самомотивація; 4) емпатія; 5) соціальні вміння.

Загальновідомо, що професія вчителя початкових класів вважається емоційно виснажливою. Однак, незважаючи на це, як показують результати проведеного нами опитування, більшість педагогів мало обізнані з поняттям «емоційний інтелект», не вміють знімати емоційну напругу, не володіють прийомами миттєвої самодопомоги у стресових ситуаціях та прийомами відновлення рівноваги. Розробити методичні рекомендації для вчителів-практиків щодо розвитку у собі навичок емоційного інтелекту і буде перспективою наших подальших досліджень.

Список використаних джерел

1. Літвякова І. А., Ханецька Н. В. Дослідження впливу емоцій на стан особистості. *Молодий вчений*. 2017. № 11 (51) листопад. С. 806 – 809.
2. Савченко О. Я. Особистісно орієнтоване спілкування // Навчання і виховання учнів 3 класу : метод. посіб. для вчителів / упор. О. Я. Савченко. Київ : Вид-во «Початкова школа», 2004. 51 с.